

МОЛОДИЙ МІСЯЦЬ

Розділ перший

Якось одна жінка мені сказала, що лиш у Франції чверть мільйона листів щороку доставляють тим, хто вже помер.

Однак вона не згадала, що іноді від небіжчиків надходить відповідь.

Розділ другий

Вівторок, 10 серпня

Цей лист приніс вітер Рамадану. Я, звісно, тоді ще цього не знала. Париж у серпні стає вітряним виром із пилу, неначе крихітні деревіші гасають і метушаться узбіччями, лишаючи на обличчі й повіках маленькі іскристі піщинки, а сонце, оте сліпе білясте око, смалить так, що у всіх зникає апетит. У цей час місто майже вимирає, за винятком туристів і таких невдах, як ми, що не можуть дозволити собі поїхати у відпустку; від річки смердить, тіні ніде немає, тож ти готовий на все, аби лише погуляти босоніж десь у полі або посидіти під деревом у лісі.

Звичайно ж, Ру добре знає, як воно бува. Ру взагалі не створений для життя в місті. Коли Розетта знуджена,

вона чинить всілякі капості; я ж роблю цукерки, котрі ніхто не купує, а Анук зазвичай годинами сидить в інтернет-кафе на вулиці Миру, спілкуючись зі своїми друзями у фейсбуці, або підіймається вгору до цвинтаря Мон-мартр, аби поспостерігати за безпритульними котами, що снують поміж оселями спочилих, коли сонце, мов гільйотина, опускається кризь пасма тіні донизу.

Анук уже п'ятнадцять. І куди тікає час? Він випаровується, немов парфуми у флаконі, — хай як би щільно був закоркованим, а коли береш його, то бачиш на дні лише рештки духмяної рідини, хоча не так давно її там було багато.

Як ти, моя маленька Анук? Що коїться у твоєму дивному маленькому світі? Ти щаслива чи тебе щось бентежить? Чи, може, ти всім задоволена? Скільки ще днів нам відведено до моменту, коли ти назавжди полишиш мою орбіту, відлетівши у відкритий космос, як супутник-блукалець, та зникнувши серед зірок?

Такий потік думок не новий. Страх тінню слідував за мною відтоді, як народилась Анук, та цього літа він розрісся, випустивши жаский цвіт на цій спеці. Можливо, причиною стали дві мої матері — та, котру я втратила, і та, котру віднайшла чотири роки тому. А може, це через спогади про Зозі де л'Альба, викрадачку сердець, яка ледь не обвела мене круг пальця та показала, яким крихким може бути наше життя, як легко картковий будиночок може завалитися від найменшого подиху вітру.

П'ятнадцять років. *П'ятнадцять*. У її віці я вже об'їздила весь світ. Моя мати поступово вмирала. *Домом* для мене було будь-яке місце, де ми залишалися на ніч. На той час я ще не зустріла справжнього друга. А кохання скидалося на смолоскипи, що горять на терасах

кафе вночі; джерело швидкоплинного тепла; дотик; обличчя, що ледь-ледь проглядається у світлі вогню.

Анук, сподіваюся, буде іншою. Навіть зараз вона дуже вродлива, хоча зовсім цього не усвідомлює. Прийде час, і вона закохається. І що ж тоді буде з нами? Однак, я кажу собі, що в нас поки є час. Наразі єдиний хлопець у її житті — це друг Жан-Лу Рембо, з яким вона зазвичай нерозлучна, проте цього місяця йому довелося лягти в лікарню для чергової операції. Жан-Лу народився з вадою серця; Анук не любить говорити про це, та я можу зрозуміти її страх. Він дуже схожий на мій власний: неначе тінь, що все поглинає; відчуття плинності всього суцього.

Вона досі іноді згадує про Ланскне. Незважаючи на те що почувається доволі щасливою в Парижі, це місто здається їй радше тимчасовою зупинкою на досі не звіданому шляху, ніж домом, куди вона завжди повертатиметься. Звісно, наш плавучий будинок важко назвати домом — йому бракує переконливості бетону та каменю. А Анук із дивною ностальгією, властивою молодим людям, у рожевих барвах згадує нашу маленьку *chocolaterie*¹ навпроти церкви зі смугастою маркізою і намальованою вручну вивіскою. І в її очах проглядається сум, коли вона говорить про друзів, які там залишились; про Жанно Дру та Люка Клермона, про вулиці, де ніхто не боїться ходити вночі, і про вхідні двері, які ніколи не замикаються...

Мені не варто так хвилюватися, знаю. Моя маленька Анук дещо потайна, але, на відміну від багатьох своїх друзів, їй подобається товариство матері. У нас усе

¹ Шоколадна крамниця (фр.). (Тут і далі прим. перекл.)

гарзд. У нас ще добрі часи. Буває, ми залишаємось тільки вдвох, вмостившись у ліжку, з Пантуфлем, який ряботить туманною плямою в кутику мого ока, та екраном портативного телевізора, що мерехтить містичними образами на тлі затемнених вікон, а Розетта тим часом сидить на палубі з Ру, ловлячи зірки в тихій Сені.

Ру захопився батьківством. Я навіть не очікувала цього. Але Розетта — їй зараз вісім, і вона точна його копія, — здається, зуміла розкрити в Ру щось таке, чого ні Анук, ні я не могли знати. Справді, іноді я думаю, що вона більше належить Ру, ніж комусь іншому; у них є таємна мова — вигуків, гудків та свистків, — якою вони можуть спілкуватися годинами і яку ніхто інший не розуміє, навіть я.

Поза тим моя Розетта досі ні з ким не розмовляє, віддаючи перевагу мові жестів, яку вона освоїла ще зовсім маленькою і якою чудово володіє. Розетта любить малювання та математику; розв'язання sudoku на задній сторінці *Le Monde* займає у неї всього кілька хвилин, і вона може подумки додавати великі числа, навіть не записуючи їх на папері. Ми було спробували віддати її до школи, однак це взагалі не спрацювало. Тутешні школи надто великі й не пропонують особистого підходу для кожної дитини, тож навряд чи там би впоралися з таким особливим випадком, як Розетта. Саме тому Ру навчає її сам, і хоч його освітня програма дещо незвична, адже основний акцент він робить на мистецтві, вивченні пташиних голосів та іграх з числами, — це, здається, робить Розетту щасливою. У неї, звісно, немає друзів, окрім Бама, й іноді я ловлю її сповнений цікавості й дивної туги погляд на дітей, які повз нас ідуть до школи. Але в цілому Париж ставиться до нас добре, незважаючи

на всю свою байдужість, та інколи, особливо в такі дні, як цей, подібно до Анука та Розетти, я все ж ловлю себе на думці, що мені хочеться чогось більшого. Більшого, ніж човен на річці, від якої смердить; більшого, ніж місто, радше схоже на казан затхлого повітря; більшого, ніж цей ліс з веж і шпилів; більшого, ніж наш крихітний камбуз, де я роблю свої шоколадні цукерки.

Більшого. І знову слово. Яке ж воно оманливе. Ніби пожирач життя, котрому завжди мало; ніби та соломинка, що зламала спину верблюдові, вимагаючи — а чого, власне, саме?

Я вельми задоволена своїм життям. Я щаслива з чоловіком, якого люблю. А ще маю двох чудових доньок та роботу, якою мені й було призначено займатися. Вона не дозволяє жити на широку ногу, однак допомагає платити за причал, та й Ру радо береться за будь-які будівельні та теслярські роботи, щоб утримати нас чотирьох на плаву. Крім того, всі мої друзі з Монмартру завжди поруч: Аліса та Ніко, мадам Люзрон, Лоран з маленького кафе, художники Жан-Луї та Пополь. Зі мною поряд навіть моя мати, котру, як я гадала, втратила стільки років тому...

Чого ж іще хотіти?

Це почалося днями на камбузі. Я саме займалася трюфелями. У таку спеку безпечно робити лише їх: будь-які інші вироби ризикують зіпсуватися або від довгого зберігання в холодильнику, або ж від спеки, що пронизує буквально все. Для приготування трюфелів треба лише розігріти шоколадну глазур на плиті, злегка потопити її, додати спеції, ваніль і кардамон та дочекатися правильного моменту, перетворюючи простий кулінарний процес на акт домашньої магії.

То чого ще я могла бажати? Хіба що свіжого подиху вітру; легенького вітерецю, не більшого за поцілунок у потилицю, де моє волосся, зібране в неохайний вузол, уже починало пахнути літнім потом...

Лишень трохи свіжого вітру. А що? Хіба б він нашкодив?

І ось я закликала вітер. Трохи теплого грайливого вітру, який змушує котів вередувати та жене хмари небом.

*V'là l'bon vent, v'là l'joli vent,
V'là l'bon vent, ma mie m'appelle...¹*

Я попросила лише дещицю — легенького подиху вітру, від якого з'являється ледь помітний блиск, ніби усмішка в повітрі, що приносить із собою далекий аромат пилку, спецій та пряників. Єдине, чого справді хотіла, — це зчесати всі хмари з літнього неба та відчутти аромати інших місць у нашому далекому куточку світу.

V'là l'bon vent, v'là l'joli vent...

В одну мить на Лівому березі, неначе метелики, запурхали обгортки від солодоців, і грайливий вітерець смикнув за спідницю жінку, що якраз перетинала міст Мистецтв, мусульманку із затуленим *нікабом* обличчям, яких сьогодні було так багато в Парижі. Із-під її довгої чорної вуалі я на мить вгледіла інші кольори, і мені здалося, що бачу мерехтіння в пекучому повітрі, а тіні дерев, які сколихнув вітер, формували химерні абстрактні візерунки на запорошеній воді...

V'là l'bon vent, v'là l'joli vent...

¹ Ось дме добрий вітер, дме вітер ласкавий,
Ось дме добрий вітер, моє серденько кличе мене... (фр.).

Жінка глянула на мене з мосту. Я не бачила її обличчя; лише очі, густо підведені чорним, виднілися з-під *нікабу*. На мить здалося, що вона дивиться прямо на мене, тож я запитала себе, чи могли б ми бути знайомі. Я підняла руку й помахала їй. Між нами була Сена та аромат шоколаду, що долинав з відчиненого вікна камбуза.

Спробуй мене. Скуштуй. Я вже подумала, що жінка збирається помахати у відповідь. Однак її темні очі опустилися, й вона відвернулася, продовживши крокувати через міст. Безлика жінка в чорному одязі рушила назустріч вітру, принесеному Рамаданом.

Розділ третій

П'ятниця, 13 серпня

Листи від небіжчиків приходять не так уже й часто. Це був лист із Ланскне-су-Танн, радше навіть *листу листи*. Його доставили на нашу абонентську скриньку (звісно, плавучі будинки не отримують пошти), тож Ру забрав його дорогою по хліб, по який ходив щодня.

— Звичайний лист, — сказав він і знизав плечима. — Найімовірніше, нічого особливого.

Але той вітер дув цілий день та всю ніч, і ми ніколи йому не довіряли. Сьогодні він був поривистим і мінливим, викарбовуючи поверхню Сени дрібними нервовими брижами, схожими на коми. Розетта трохи вередувала, вправлялася в стрибках уздовж набережної та гралася з Бамом біля води. Бам — невидимий друг Розетти, хоча не завжди невидимий. Принаймні для нас. Ба навіть наші клієнти часом бачать його, особливо в такі дні, як цей. Буває, він спостерігає за нами з мосту

або висить на дереві, вчепившись хвостом. Розетта, звісно, бачить його *весь* час — але ж Розетта інакша.

— Це просто лист, — повторив Ру. — Чому б вам не розпечатати його й не подивитися, що там усередині?

Я завершувала готувати останні трюфелі перед тим, як пакувати їх у коробки. Досить важко підтримувати правильну температуру шоколаду, але на човні, де так мало місця, найкраще дотримуватися найпростіших правил. Трюфелі вельми нескладні в приготуванні, а какао-порошок, яким вони присипані, запобігає таненню шоколаду. Готові вироби я зберігаю під прилавком, поряд із лотками зі старими іржавими інструментами — гайковими ключами, викрутками й гвинтами; це має настільки реалістичний вигляд, що можна запрягнутися: вони справжні, а не виготовлені з шоколаду.

— Минуло вісім років відтоді, як ми залишили Ланскне, — сказала я, розкачуючи трюфель долонею. — Та й від кого це? Я не впізнаю почерку.

Ру відкрив конверт. Він завжди йде найпростішим шляхом, завжди відповідає на запит миттєвості, не витрачаючи часу на зайві роздуми.

— Це від Люка Клермона.

— Маленького Люка?

Я згадала незграбного підлітка, який колись не міг вимовити й слова через заїкання. З потрясінням усвідомила, що Люк уже був зовсім дорослим. Ру розгорнув аркуш і прочитав:

Любі Віано та Анук!

Скільки часу минуло з нашої останньої зустрічі! Сподіваюся, ви все ж отримаєте цього листа. Як ви, мабуть, знаєте, коли моя бабуся померла, вона все заповіла

мені, включно з будинком, грішми, які мала, та конвертом, котрого було наказано не відкривати аж до мого двадцять першого дня народження. Він був у квітні, тож коли я розпечатав конверт, то знайшов усередині лист, адресований вам.

Ру замовк. Я озирнулася й побачила, як він простягає конверт — звичайний, білий, дещо потертий, відзначений штампами минулих років і дотиком живих рук до неживого паперу. І там стояло моє ім'я, написане синьо-чорним чорнилом рукою Арманди — аристократичним владним старанним почерком...

— Арманда, — сказала я.

О, моя люба давня подруго... Як дивно — і як сумно водночас — саме зараз отримати від тебе листа. Зламати печатку на цьому конверті, що з часом стала крихкою, — конверті, краєчок якого ти, мабуть, облизала, як облизувала маленьку ложечку, сьорбаючи шоколад, — радісно, жадібно, немов дитина. Ти була здатна бачити набагато далі, ніж я, тож змусила мене також розплющити очі, подобалося мені це чи ні. Я не впевнена, чи готова прочитати, що в цій загробній записці, однак ти добре знала, що так чи інакше я це зроблю.

Шановна Віано, — пише Арманда, і я немов чую її голос — сухий, як порошок какао, і такий самий солодкавий.

Я пам'ятаю, коли в Ланскне з'явився перший телефон. Ой леле! Який галас це зчинило. Усі хотіли спробувати скористатися ним. Єпископ, який мав його вдома, був по вуха в подарунках і хабарях. Що ж, якщо вони вважали дивом простий телефон, можеш собі уявити, як би

вони сприйняли, що я розмовляю з тобою зараз зі світу мертвих. До речі, якщо тобі цікаво, то в раю й справді є шоколад. Так і передай мес'є кюре. Заодно перевірши, чи навчився він розуміти жарти.

Я зупинилася на мить, сівши на один із камбузних стільців.

— Усе гаразд? — запитав Ру.

Я кивнула й продовжила читати.

Вісім років. Чимало може статися за такий час, еге ж? Маленькі дівчатка підростають, пори року змінюють одна одну, люди продовжують свій рух уперед. Моєму рідному онукові вже стукнуло двадцять один! Хороший вік, я добре його пам'ятаю. А ти, Віано, чи продовжила ти рухатися далі? Я думаю, що так. Ти не була готова залишитися в Ланскне. Та це не означає, що одного разу ти туди не повернешся — зачини kota вдома, і все, чого він хотітиме, — це знову опинитися на вулиці; вижени його на двір — і він проситиметься назад усередину. З людьми так само. Ти пересвідчишся в цьому, якщо колись повернешся. Хоча ти, мабуть, запитуєш зараз: і навіщо мені це? Я зовсім не претендую на те, щоб передбачати майбутнє. Принаймні не дуже детально. Але одного разу ти влаштувала добрячий переполох у Ланскне, хоча не всі на той час сприймали це саме так. І все-таки часи змінюються. Ми всі це знаємо. Одне можна сказати точно: рано чи пізно ти знову знадобишся в Ланскне. Але я не можу гарантувати, що наш упертий кюре повідомить тобі, коли це станеться. Тож віддай мені останню шану. Завітай у Ланскне. Візьми із собою дітей та Ру, якщо він досі з тобою. Поклади квіти на могилу старенької, та тільки не

з магазину Нарцисса, а справжні, польові. Заодно передади онуку привіт та вип'єш чашку шоколаду.

О, і ще одне, Віано. Раніше біля мого будинку росло персикове дерево. Якщо ти приїдеш влітку, плоди на ньому вже достигнуть, тож їх необхідно буде зібрати. Пригости ними дітей. Мене б дуже засмутило, якби їх усіх склювали птахи. І пам'ятай: усе повертається до витоків. Річка зрештою все приносить назад.

*З усією моєю любов'ю —
навіки твоя Арманда.*

Я ще довго вдивлялася в лист, чуючи відлуння її голосу. Стільки разів чула цей голос у нічних мареннях, балансуючи на межі сну й реальності. Її сухий старечий сміх переплітався у моїй свідомості з ароматом лаванди, шоколаду, старих книг — саме так пахла Арманда, — від чого повітря виблискувало золотими переливами. Кажуть, що ніхто не вмирає, допоки про нього пам'ятають. Можливо, саме тому образ Арманди залишається таким виразним у моїй пам'яті: її ожиново-чорні очі, зухвала вдача, червоні спідниці, які носила під чорними жалобними сукнями. Тому я не могла їй відмовити, навіть якби й хотіла, хоч і пообіцяла собі ніколи не вертатися в Ланскне — місце, яке полюбили найбільше з усіх; місце, де майже вдалося осісти назавжди, та вітер усе ж змусив нас піти далі, хоч ми й залишили там частинку себе...

І ось знову подув той самий вітер; з тих місць, де була похована Арманда, принісши зі собою чудовий аромат персиків.

Візьми із собою дітей...

Що ж, а чом би й ні?

Назвемо це канікулами, подумала я. Хороший привід на якийсь час утекти з великого міста, розширити Розетті простір для гри. Заодно й Анук матиме можливість провідати давніх друзів. Мушу визнати, я *сумую* за Ланскне: за його темно-коричневими будинками; звивистими вуличками, котрі немов шкутильгають донизу в напрямку річки Танн; вузькими смужками сільськогосподарських угідь, що простягаються через синьо-зелені пагорби. І за Маро, де жила Арманда; за його старими запустілими шкіряними дубильнями; покинутими занедбанними будинками, що, немов п'яні, понахилилися над водами Танн, де річкові цигани пришвартовували свої човни та розводили вогнища вздовж річки...

Завітай у Ланскне. Візьми із собою дітей...

Якої шкоди це може завдати?

Я ніколи нічого не обіцяла, як і ніколи не мала на меті змінити напрямок вітру. Але якби можна було повернутися назад у Часі і віднайти себе такими, якими були колись, — то чи не спробували б ви дати собі хоча б малесеньку підказку? Хіба не хотіли б усе виправити? Щоб показати минулому собі, що ви не самі?

Розділ четвертий

Субота, 14 серпня

Анук сприйняла новину про нашу поїздку зі жвавим, майже зворушливим ентузіазмом. Її шкільні друзі в серпні здебільшого їдуть з міста, а оскільки Жан-Лу

досі в лікарні, вона проводить багато часу на самоті та спить більше, ніж вартувало б. Їй піде на користь змінити обстановку на деякий час — як і всім нам, я вважаю. До того ж Париж просто *жахливий* у серпні — місто-привид, розчавлене в безжальному кулаці спеки; всюди тільки зачинені крамниці та порожні вулиці. У цей час зустріти можна лише торговців і туристів у бейсболках та з рюкзакami на спинах, що сновигають, як зграї мух.

Я сказала їй, що ми їдемо на південь.

— До Ланскне? — одразу запитала вона.

Що ж, *такого* я точно не очікувала. Принаймні не зараз. Можливо, вона прочитала кольори моєї аури, та її обличчя одразу ж просяяло, а очі — яскраві, мов блакить неба у всіх її відтінках, — втратили той непривітний, похмурий вираз, що не сходив останнім часом, і тепер променіли від хвилювання, як і тоді, коли ми вперше прибули до Ланскне вісім років тому. Розетта, яка повторює все, що робить Анук, уважно спостерігала, чекаючи її сигналу.

— Якщо вам подобається ця ідея, — промовила я.

— Круто! — вигукнула Анук.

— *Кру!* — повторила Розетта за сестрою, і ми почули, як луна від її вигуку рикошетом відбилася від маслянистої поверхні Сени, сигналізуючи про схвалення Бама.

І лише Ру нічого не сказав. Насправді, після того як я прочитала листа від Арманди, він узагалі був незвично мовчазним. І річ не в тому, що він має якусь особливу прихильність до Парижа, бо по суті він терпить його лише заради нас. Та й домом вважає радше річку, а не місто. Однак у Ланскне його прийняли не надто гостинно,

і Ру так цього й не пробачив. Він досі відчуває образу за втрату свого човна й за те, що сталося опісля. У нього й досі там є кілька друзів, серед яких і Жозефіна, але загалом він сприймає це місце як притон малодушних фанатиків, котрі погрожували йому, спалили його дім і навіть відмовлялися продавати йому їжу. А щодо *кюре*, Франсіса Рейно...

Незважаючи на свою простоту, Ру приховує в собі щось похмуре. Наче дика тварина, яку можна приручити, однак вона ніколи не забуде про жорстоке до себе ставлення. Такий, як Ру, може бути водночас безмежно відданим і люто невблаганним. Я підозрюю, що про Рейно він ніколи не змінить думки, а до жителів Ланскне так і відчуватиме лише презирство. Вони назавжди залишаться для нього ручними маленькими кроликами, які живуть собі на березі Танн, так ніколи й не наважившись заглянути за найближчий пагорб, бо їх неймовірно лякають будь-які зміни, спричинені появою кожного незнайомця.

— То як? — запитала я. — Що ти про це думаєш?

Ру довго мовчав, дивлячись на річку; його довге волосся спадало на обличчя. Нарешті він знизав плечима.

— Я, мабуть, пас.

Його відповідь здивувала мене. Відусього цього хвилювання я зовсім забула поцікавитися, що він відчуває. Припустила, що чоловік теж мав би тішитися можливістю розвіятись.

— Що значить *я, мабуть, пас*?

— Лист адресовано вам з Анук, а не мені.

— Чому ж ти досі мовчав?

— Я бачив, що ви обидві дуже хочете поїхати туди.

— А ти хочеш залишитися тут?

Він знову знизав плечима. Іноді мені здається, що його мовчання більш промовисте, ніж слова. Є щось — або *хтось* — у Ланскне, що викликає небажання Ру туди повернутися, і я знала, що жодні допитування не змусять його про це розповісти.

— Усе гаразд, — нарешті сказав він мені. — Зроби те, що мусиш. Відвідайте Ланскне, покладіть квіти на могилу Арманди та й повертайтеся до мене додому.

Він усміхнувся і поцілував мене в кінчики пальців.

— Твої руки досі пахнуть шоколадом.

— Ти не передумаєш?

Він похитав головою.

— Ви ж туди ненадовго. Та й хтось має доглядати за човном.

Це дійсно так, казала я собі, однак усе одно непокоїла думка про те, що Ру вважає за краще залишитися тут наодинці. Я ж бо думала, що ми попливемо туди човном, адже Ру чудово знає всі водні шляхи. Ми б опустилися Сеною й через лабіринт каналів впливли б до Луари, потім від каналу Двох Морів попрямували б до Гаронни та, долаючи шлюзи й балансуєчи між швидкою й повільною течією, нарешті дісталися б до Танн. Ми пропливали б повз поля, замки та індустріальні зони, спостерігаючи, як річка то ширшає, то знову вужчає, як змінюється її забарвлення від маслянистого до зеленого, від коричневого до чорного, від жовтого до прозорого.

Кожна річка має свою індивідуальність. Сена міська, промислова. Вона мов те шосе, загачене баржами, які перевозять ліс, контейнери, металеві конструкції, автозапчастини. Луара ж піщана і підступна; її хвилі мальовничо виблискують на сонці в погідну днину, але під поверхнею криються різні загрози: отруйні змії та

небезпечні мілини. Гаронна — звивиста, ямкувата й нерівна, глибока в одних місцях, зате дуже мілка в інших, тож плавучий дім — навіть такий маленький, як наш, — довелося б піднімати механічним підйомником з одного рівня на наступний, що потребує часу, дорогоцінного часу...

Однак цьому не судилося втілитися в життя, тож ми вирішили скористатися потягом. Це рішення краще в багатьох сенсах, адже пересуватися Сеною на плавучому будинку вкрай непросто: потрібно було б заповнити безліч документів, отримати купу дозволів, закріпити за собою місце на причалі та зустрітися з незліченними представниками адміністрації. Та все ж мені було прикро повертатися до Ланскне з однією валізою в руках, ніби біженка, і з Анук, яка йтиме слідом, мов нічийне цуценя.

Але чому я маю через таке турбуватися? Адже мені немає чого доводити. Я більше не та Віана Роше, яку вітром занесло в це місто вісім років тому. Тепер у мене є дім та власна справа. Ми більше не річкові щури, які кочують від села до села в пошуках жалюгідних недоїдків та готові робити що завгодно, аби вижити, — обробляти землю, збирати врожай... Тепер я сама керую власною долею. *Я сама* закликаю вітер, а він відгукується.

Але навіщо ж тоді так поспішати? Невже заради Арманди? Чи все ж заради себе? І коли ми полишали Париж, цей вітер не вщухав, стаючи дедалі наполегливішим, у міру того як ми просувалися на південь, а в його голосі все чіткіше було чути жалібну нотку: *поспішай, поспішай, поспішай?*

Я ношу Армандин лист у невеличкій скриньці, котру завжди беру із собою, куди б не йшла. Там зберігаю

материні карти таро та деякі фрагменти колишнього життя. Не так і багато їх назбиралося за весь час, адже ми чимало років провели в дорозі. Однак там є речі з місць, в яких нам довелося побувати; речі, що нагадують про людей, яких ми зустрічали, та друзів, яких знайшли і втратили. Також я ношу в ній рецепти, які вдалося зібрати, шкільні малюнки Анук, кілька світлин, паспорти, листівки, свідоцтва про народження, посвідчення особи. Усе наше життя було втиснуто в кількасот грамів паперу — саме стільки насправді важить людське серце, — але якими непідйомними іноді здаються ці декілька сотень грамів...

І знову голос гнав нас уперед: *поспішайте, поспішайте*.

Кому ж він належить? Може, це мій власний? Чи Армандин? А може, це голос мінливого вітру, який інколи дме настільки тихо, аж я майже починаю вірити, що він затих назавжди?

Останній відрізок нашої подорожі обабіч дороги вкритий кульбабовим килимом. Більшість квітів уже відцвіли, тож повітря тепер сповнене пухнастим іскристим насінням.

Поспішайте, поспішайте. Рейно колись казав, що якщо дати кульбабам розсіятися, то наступного року вони заповонять усе: узбіччя доріг, клумби, виноградники, церковні подвір'я, сади, навіть тріщини на тротуарах, — тож через рік чи два не залишилося б нічого, крім кульбаб, котрі маршируватимуть містом, голодні та нездоланні...

Франсіс Рейно ненавидів бур'яни. А от мені завжди подобалися кульбаби; їхні привітні жовті головки, їхне поживне листя. Однак я ніколи не помічала, щоб їх тут

було настільки багато. Розетта любить зривати їх і роздмухувати їхнє летке насіння в повітрі. Наступного року...

Наступного року...

Як дивно думати зараз про наступний рік. Ми не звикли щось планувати наперед. Ми завжди були мов те кульбабове насіння: оселимося десь на сезон, потім вітер подує й понесе нас в інші краї. Хоча коріння в кульбаби міцне. Воно має таким бути, щоб знайти поживу. А от цвіте ця рослина зовсім недовго. Навіть якщо хтось такий, як Франсіс Рейно, не викорчує її з корінням, аби вижити, то́му насінню треба якомога далі летіти за вітром.

Невже це і є причиною того, чому я так легко погодилася повернутися до Ланскне? Чи, може, це відгук на якийсь настільки глибокий інстинкт, що я заледве усвідомлюю потребу повернутися туди, де колись посіяла ці вперті зерна? Цікаво, чи там щось виросло, поки нас не було? Чи залишила наша присутність у цих краях бодай якийсь слід, нехай зовсім невеликий? Як нас згадують люди? З прихильністю? Чи, може, з байдужістю? Пам'ятають вони нас узагалі, або ж час повністю стер згадку про нас із їхньої пам'яті?

Розділ п'ятий

Неділя, 15 серпня

Цим людям годі шукати приводу для карнавалу, отче. Навіть відкриття нової крамнички є для них лише зайвою нагодою відсвяткувати. У Ланскне, де люди важко й наполегливо працюють, усе нове сприймається як можливість зупинитися та відпочити від повсякденної рутини.